

Het ontwikkelen van veranderpaden voor verrijkte schooldaginterventies rondom weerbaarheid, de koo'er en beroepenorientatie

Inleiding

In de provincie Groningen werken basisscholen aan een Verrijkte Schooldag: in aanvulling op het reguliere lesprogramma worden activiteiten georganiseerd op verschillende thema's die bijdragen aan kansengelijkheid voor kinderen, onder meer door het versterken van zelfvertrouwen, zelfbeeld en groei-mindset. Het uiteindelijke doel hierbij is om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen te stimuleren. Bij het organiseren van activiteiten binnen programma's zoals de Verrijkte Schooldag is het belangrijk om deze activiteiten strategisch te koppelen aan de beoogde impact op leerlingen. Zo kan gericht worden gestuurd op de beoogde impactdoelen, en helpt het scholen om activiteiten te kiezen die daadwerkelijk bijdragen aan het realiseren van die doelen.

Om deze koppeling tussen activiteiten en beoogde doelen te maken is het van belang om eerst goed zicht te krijgen op wat er al gebeurt, en vervolgens samen met scholen scherp te formuleren naar welke impactdoelen scholen toe willen werken. Om dit te realiseren, adviseren we de volgende tweetraps aanpak:

1. Inventarisatiegesprekken met scholen: deze gesprekken bieden inzicht in de huidige activiteiten die door scholen worden aangeboden binnen het Verrijkte Schooldag programma;
2. Doelensessies met scholen: In deze sessies worden, aan de hand van veranderpaden, de gewenste doelen en effecten voor leerlingen gezamenlijk in kaart gebracht. Dit helpt scholen om scherper te formuleren wat zij met de activiteiten willen bereiken. In een later stadium kan dit scholen ook helpen om keuzes rondom de activiteiten te maken die daadwerkelijk bijdragen aan die doelen.

Dit artikel/factsheet neemt je mee in het doel en de aanpak van deze twee sessies, zodat je hier zelf mee aan de slag kunt. Ter illustratie gebruiken we het voorbeeld van de coalitie Oost-Groningen, die samen met de Hanze Hogeschool en Grant Thornton Impact House onderzoekt hoe Verrijkte Schooldagactiviteiten bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

Doel & Aanpak

Het inventarisatiegesprek is het eerste inhoudelijke gesprek, en vormt de basis om in kaart te brengen welke doelen beoogd worden met de Verrijkte Schooldag binnen de scholen. Tijdens het gesprek wordt in kaart gebracht welke activiteiten er op school binnen de Verrijkte Schooldag worden uitgevoerd of welke activiteiten passen bij de verrijkte schooldag. Daarnaast wordt er een overzicht gemaakt van de specifieke doelgroep van de activiteiten, met welke partijen de activiteiten georganiseerd (kunnen) worden en welke rol ouders (kunnen) spelen in de activiteiten. Om te voorkomen dat de inventarisatie te breed en onoverzichtelijk wordt, is het verstandig om vooraf duidelijke kaders te stellen voor het activiteitenaanbod. Dit kan bijvoorbeeld door te focussen op een beperkt aantal thema's binnen het aanbod, zoals op activiteiten die gericht zijn op weerbaarheid. Deze afbakening is ook behulpzaam wanneer de school in de volgende fase gevraagd wordt om na te denken over specifieke doelen vanuit de activiteiten. Als de inventarisatie bij meerdere scholen tegelijk wordt ingezet, is het waardevol om voor alle scholen dezelfde thema's te kiezen, omdat dit uitwisseling van kennis en vergelijking tussen scholen mogelijk maakt.

Voorbeeld

In het onderzoek van de coalitie Oost-Groningen, Hanzehogeschool en Impact House is er voor alle deelnemende scholen gekozen om te focussen op activiteiten die vallen binnen de thema's weerbaarheid, beroepenorientatie, en de kind-ouder ondersteuner.

Om te garanderen dat er zoveel mogelijk informatie uit dit gesprek gehaald wordt, adviseren we om dit gesprek te voeren met de persoon die binnen de school verantwoordelijk is voor het Verrijkte Schooldag programma. Dit kan bijvoorbeeld een (school)coördinator van de Verrijkte Schooldag zijn, een intern begeleider of de schooldirecteur zelf. Doorgaans zal het gesprek ongeveer een uur duren. Het is handig om vooraf een lijst met vragen op te stellen, die consequent bij verschillende scholen gevraagd worden, zodat over alle scholen dezelfde informatie verzameld wordt. Vragen die bij de inventarisatiegesprekken aan bod kunnen komen, kunnen bijvoorbeeld gaan over het type activiteiten dat aangeboden wordt, de (grootte van de) doelgroep die beoogd wordt met de activiteiten, samenwerking met andere scholen of ouders en uitdagingen die spelen bij de activiteiten.

Voorbeeld

In de coalitie Oost-Groningen noemt een school bij het thema weerbaarheid onder andere een reeks judolessen voor de bovenbouw gedurende de Zilveren weken. Deze lessen worden gegeven door de lokale judoschool. Deze is bekend bij een van de collega's en lokaal en daarom wordt contact gelegd met deze aanbieder. Alle leerlingen uit groep 4 t/m 8 die geïnteresseerd zijn mogen meedoen, wat resulteert in een groep van gemiddeld 15 kinderen. Er vindt geen selectie van leerlingen plaats. Ouders worden uitgenodigd om te kijken naar de laatste les. Het is soms een uitdaging om kinderen enthousiast te maken over de lessen, omdat zij bij sneeuwval liever buiten spelen.

Aandachtspunten bij het onderzoek van coalitie Oost-Groningen:

1. Tijdens de meerdere inventarisatiegesprekken in dit onderzoek bleek dat de meeste scholen hun geprogrammeerde activiteiten niet eenduidig toe wijzen aan één thema. We adviseren daarom om de geïnterviewde(n) van tevoren al op papier te laten zetten welke activiteiten onder de Verrijkte Schooldag aangeboden worden en onder welk thema deze activiteiten zouden vallen. Hierdoor wordt er ook alvast gereflecteerd op de beoogde doelmatigheid van de activiteiten en zet de school daarbij een eerste stap richting impactgericht werken. Hiermee kan wellicht gelijk informatie opgehaald worden bij mensen die niet daadwerkelijk zelf bij het inventarisatiegesprek kunnen zijn.
2. In sommige gevallen besteden scholen de activiteiten uit aan specifieke aanbieders, denk aan bijv. muziekscholen of kickboks lessen die door een organisatie worden aangeboden. Om meer informatie over dergelijke "uitbesteedde" activiteiten te krijgen, raden we aan om ook een aantal inventarisatiegesprekken te voeren met aanbieders die mogelijk op meerdere scholen activiteiten voorzien.

Resultaten & Impact

Vervolgens kunnen de uitkomsten van de inventarisatiegesprekken geanalyseerd worden. Deze analyse maakt inzichtelijk hoe de diversiteit aan activiteiten die scholen binnen de Verrijkte Schooldag aanbieden er uit ziet en biedt informatie over de manier waarop scholen deze activiteiten selecteren en inzetten voor hun leerlingen. De input die uit de gesprekken naar voren komt, kan visueel samengevat worden door middel van 'word clouds' (evt. per thema). Deze 'word clouds' laten namelijk op een overzichtelijke manier de spreiding en diversiteit aan activiteiten onder de geselecteerde thema's zien. In het geval dat er meerdere scholen bij het onderzoek betrokken zijn, maakt een 'word cloud' duidelijk welke activiteiten door meer scholen worden georganiseerd en welke activiteiten minder aan bod komen.

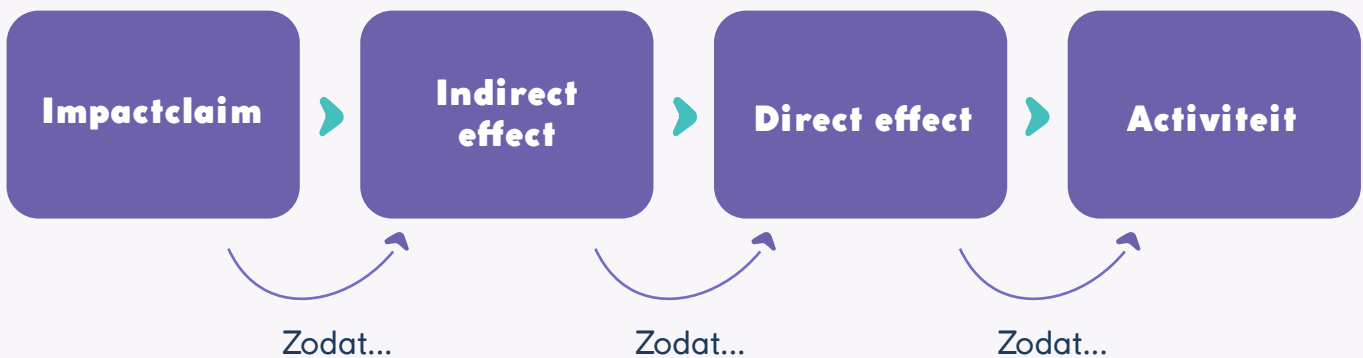
De resultaten van het onderzoek rondom de Verrijkte Schooldag interventies zijn terug te vinden in de factsheet '**Activiteiten en doelen van verrijkte activiteiten**'.

Doelensessie

Doel & aanpak

Na het creëren van overkoepelende activiteitenoverzichten, wordt een doelensessie georganiseerd met een bredere afvaardiging per school (bijvoorbeeld: de innovatiebegeleider, schooldirecteur en schoolcoördinator). In het geval dat er meerdere scholen aan het onderzoek meedoen, raden we aan om een gezamenlijke doelensessie te organiseren, zodat de scholen samen kunnen werken en onderling ideeën en werkwijzen uit kunnen wisselen. In de doelensessie wordt besproken welke doelen de activiteiten hebben op het gebied van sociaalemotionele ontwikkeling. Vervolgens worden deze doelen afgepeld naar kleinere effecten en weergegeven in de vorm van een verandertheorie. Een verandertheorie laat zien hoe en op welke wijze bepaalde activiteiten bijdragen aan gewenste veranderingen op korte, middellange en lange termijn. Het maakt daarbij inzichtelijk hoe korte termijneffecten overgaan in lange termijnveranderingen en de uiteindelijke impactdoelen. Door het afpellen van de doelen naar effecten worden deze doelen meer concreet en wordt uitgedacht hoe men vanuit de activiteiten eigenlijk probeert toe te bewegen naar de grotere doelen. Tevens helpt het bij meten en monitoring, omdat het onderzoeken van deze onderliggende effecten vaak meer realiseerbaar is, dan het meten van de grote impactdoelen.

Voorbeeld verandertheorie:

Het kan behulpzaam zijn om van tevoren na te denken over effecten of doelen waar je zelf geïnteresseerd bent, om er zo achter te komen of deze effecten/doelen inderdaad ook beoogd worden vanuit scholen zelf en indien het geval is hoe scholen deze doelen verwachten te realiseren. We adviseren om de doelensessies fysiek te organiseren, omdat dan gewerkt kan worden met post-its. Post-its bieden bij uitstek de mogelijkheid om na te denken over de volgorde van effecten, waar het bij het opstellen van een verandertheorie expliciet over gaat.

Neem ongeveer twee uur voor deze participatieve doelensessie. Indien er voldoende deelnemers (van meerdere scholen) aanwezig zijn, kunnen deze deelnemers verdeeld worden in groepen om te werken aan de doelen en verandertheorieën.

Het programma van deze doelensessie kan er als volgt uit zien:

- Het programma van deze doelensessie kan er als volgt uit zien:
- Een beknopte kennismaking en introductie van doel van de sessie (15 min)
- Korte inleiding van wat een verandertheorie is, mocht je hier achtergrond voor zoeken, kijk dan bijvoorbeeld op www.impactpad.nl (30 min)
- Opdracht 1: Het formuleren van de beoogde impactdoelen (30 min)
- Opdracht 2: Het uitwerken van verandervaden op een geprint verandertheorie-format met postits (45 min)

Na een introductie en korte theoretische inleiding, is de eerste opdracht om per thema een impactdoel vast te stellen op basis van de activiteiten uit de inventarisatiegesprekken. Het advies is om niet te lang bij de impactdoelen stil te staan, aangezien het belangrijkste binnen de doelensessies is om tot voorliggende effecten te komen die onderzocht kunnen worden. Het grotere impactdoel wordt vervolgens 'afgepeld' naar concrete, tussentijdse effecten. We raden aan om deze effecten op post-its te schrijven, zodat de deelnemers gelijk na kunnen denken over de volgorde van de effecten. Stimuleer deelnemers hierbij vooral op wat in hun hoofd zit op te schrijven, zo helpen deelnemers elkaar verder. Belangrijk is om eerst zoveel mogelijk effecten op tafel te krijgen, en vervolgens na te denken hoe deze qua volgorde op elkaar grijpen. Tot slot wordt alle input samengebracht in één gezamenlijke verandertheorie per thema, waarna (indien relevant) de andere groep(en) met een frisse blik op de opzet reflecteren. Op deze manier worden de verandertheorieën zo uitgebreid en compleet mogelijk.

Voorbeeld

In de coalitie Oost-Groningen wilt een school met de weerbaarheidsactiviteiten (bijvoorbeeld de judolessen) bereiken dat hun leerlingen als evenwichtige volwassenen naar de maatschappij geleid worden. Om dit doel te behalen zal de leerling eerst kleinere effecten ervaren.

Bijvoorbeeld: door judolessen te volgen, doen de leerlingen een nieuwe ervaring op, waardoor hun horizon verbreed. Hierdoor zien de leerlingen beter wat ze kunnen en ontwikkelen ze hun talent, waardoor ze zelfbewuster worden en beter weten wie ze zijn en hoe ze zich gedragen. Als gevolg hiervan kunnen de leerlingen beter hun grenzen stellen en bewaken en durven ze zelf keuzes te maken. Tot slot leidt dit ertoe dat de leerlingen verbaal weerbaarder worden, wat er uiteindelijk in resulteert dat de leerling zich ontwikkelt tot een evenwichtige volwassene.

Deze effectenketen wordt vervolgens visueel weergegeven als onderdeel van een verandertheorie.

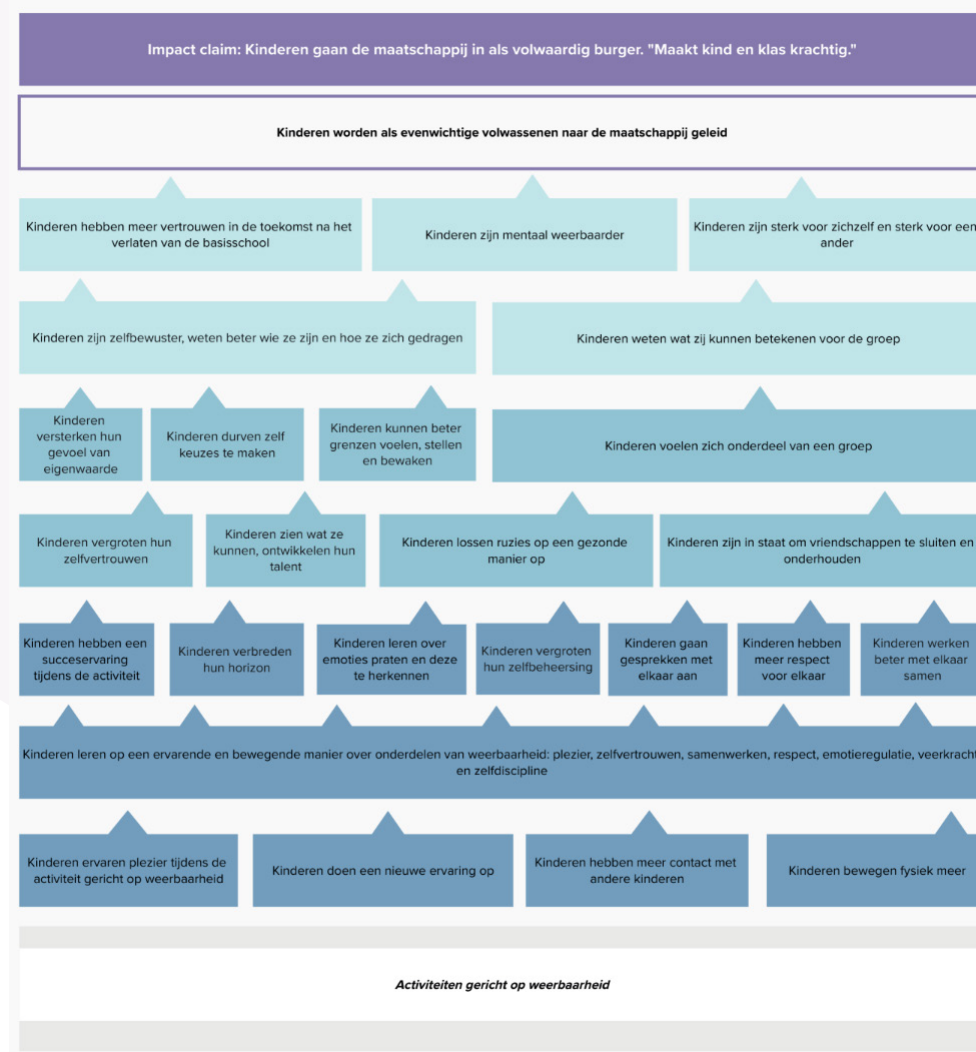
Een extra stap kan de toetsing van deze veranderpaden zijn bij mensen die niet bij de sessie aanwezig waren, maar wel kennis en kunde hebben over de onderwerpen die naar voren komen in de verandertheorieën. Voor deze toetsing is het handig dat de uitgewerkte paden na afloop worden gedigitaliseerd en eventueel aangevuld. Een manier om deze toetsing plaats te laten vinden kan bijvoorbeeld met een online tool, zoals Mural[NJ1], waarin deelnemers hun feedback kunnen geven aan de hand van het plaatsen van opmerkingen of door het gebruik van duimpjes omhoog of naar beneden.

Resultaten & Impact

De doelensessies leveren per thema een opzet voor een verandertheorie op. Hiermee is concreet in beeld gebracht wat de beoogde veranderingen zijn van de activiteiten binnen de verschillende thema's en hoe de school verwacht daarin het hoogste impactdoel te realiseren.

Voorbeeld

De resultaten van het Verrijkte Schooldag onderzoek van de coalitie oost-Groningen zijn terug te vinden in de factsheet Activiteiten en doelen van verrijkte activiteiten.

Aannames:

A1: De beroepenoriëntatie zijn sprekend voor kinderen.

Vervolgstappen binnen de coalitie Oost-Groningen

Naast de (concept) verandertheorieën die de doelensessie oplevert, raden we aan om stil te staan bij wat de sessie verder voor reflectie biedt. Zo bieden de verandertheorieën houvast in de doelmatige inzet van toekomstige Verrijkte Schooldagactiviteiten, omdat bij het plannen van activiteiten nu beter gekeken kan worden of en langs welke effecten de activiteiten bijdragen aan het impactdoel. Op deze manier kan meer gestuurd worden op deze impactdoelen. Daarnaast is het waardevol om deze manier van impactgericht werken meer eigen te maken bij de deelnemers, zodat zij dit ook mee kunnen nemen in hun andere werkzaamheden.

De verandertheorieën vormen binnen de coalitie Oost-Groningen de basis van het onderzoek naar de effectiviteit van de Verrijkte Schooldag en geven inzicht in welke effecten interessant zijn om nader te onderzoeken. De eerste stap hierin is inventariseren over welke effecten al informatie beschikbaar is uit bestaande meetinstrumenten (op school en in de literatuur) en datasets. De school identificeert meetprioriteiten, op basis waarvan wordt gekozen welke effecten gemeten zullen worden. Vervolgens wordt er een meetplan (inclusief meetmethoden) opgesteld om de opbrengt van de gekozen effecten te meten. Voor scholen bieden de verandertheorieën de kans om de Verrijkte Schooldag activiteiten van volgend schooljaar doelgerichter in te richten zodat de (sociaal-emotionele) ontwikkeling van leerlingen zo goed mogelijk wordt gestimuleerd. Bij het kiezen van activiteiten kunnen scholen nu reflecteren welke effecten zij teweegbrengen en middels welke effectketen zij tot het uiteindelijke doel komen.